

АЛГОРИТЪМЪТ НА ОТРОДЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ЕМИГРАНТИ – ОТ АВСТРИЯ ДО АВСТРАЛИЯ

Катя ИССА

Университет по архитектура, строителство и геодезия

E-mail: katyaissa@abv.bg

THE ALGORITHM OF THE GENEALOGICAL ALIENATION AMONG BULGARIAN EMIGRANTS – FROM AUSTRIA TO AUSTRALIA

Katya ISSA

University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy

E-mail: katyaissa@abv.bg

ABSTRACT: The Bulgarian language situation has been changing a lot for the recent years, because the process of massive emigration of the working population continues and the number of newly born children abroad increases. Thus the Bulgarian language gradually melts in the world globalization. This tendency leads to the destruction of our nation, its unique origin and dignity.

In this paper we comment on the Bulgarian language of the emigrants, as a subject to the influence of assimilation. The algorithm of the deformation which the surrounding foreign language causes to the Bulgarian language in the emigration communities is investigated by means of a contrastive analysis between Europe and outside Europe based on the mixed language of the Bulgarian communities in two significant cities - Vienna and Sydney.

The algorithm of genealogical alienation among the Bulgarian emigrants starts with the initial state on the day of leaving the native country, it passes through a finite number of well-defined subsequent states on the route from the centre of Europe to south of the Equator and finishes with the final state of self-acceptance, a fully completed process of alienation from the Bulgarian. What the present paper recommends to Bulgarian linguistics is the selection of an appropriate (opposing) algorithmic model which would describe fully and correctly the studied process of forgetting the native Bulgarian.

KEYWORDS: algorithm, genealogical alienation, integration, assimilation, interferences.

Една от най-тревожните последици от глобализацията е бурното американизиране на културата в световен мащаб. Променя се ценностната система на хората, унищожават се многовековни местни традиции, уникални културни постижения са подложени на загиване. Светът се облича в американска униформа и стоварва удари не само върху културата като цяло, но и върху богатството и разнообразието на всички езици, които отстъпват позиции: в науката, в популярната музика, в спорта, в публицистиката, в много професионални сфери (Виденев и др., 2018, с. 101). Местните езици постепенно попадат в една *активна диглосия*, в която високият (престижният) код е английският език, а местният стандарт постепенно свива функциите си и се превръща в нисък код с реализация едва ли не само в битовата сфера. Езиковедите алармират за появата на *застрашени* езици (Ангелов, 2012, с. 283–290), сред които на едно от първите места е българският език поради стопяване на българския етнически елемент (ниска раждаемост, висока смъртност, масова емиграция на работоспособното население: емигрират млади хора в активна творческа възраст, български деца се раждат навън...).

В тази статия ще се опитам да уловя някаква *постъпкова закономерност* на затихващите функции именно на техния език – на днешните български емигранти. Наричам я *алгоритъм*, въпреки че няма общоприета формална дефиниция на това математическо понятие, но неформално то е известно като „набор от правила, които точно дефинират някаква поредица от операции“. Алгоритъмът е процес. Операциите, които се извършват *със* езика и процесите, които протичат *във* езика на българските емигранти по света, определям като *отродяване*, колкото и негативни конотации и мрачни асоциации да предизвиква този термин у нас, българите. Никой не знае по-добре от нас какво е от-родяване – насилствено откъсване от род и родина, принудително отричане от свое и родно, забрана на език, религия и прогрес, забрава за щастие, свобода и чест, отказване от всичко сакрално, отричане от името, от паметта, от себе си, жестока асимилация във

„време разделно“. Днешното „време глобално“ или не помни жестокостите и разбългаряването отпреди Възраждането, или в пост-постмодерната си толерантност ги прощава (жестокостите) и поощрява (разбългаряването). Никой за нищо не ни принуждава. Емиграцията е желана и предпочитана, асимилацията е доброволна и удобна.

В *първата част* на изследването алгоритъмът ще бъде представен във *времето*. Такъв алгоритъм, при който да се предотврати процесът на културна делиберация в далечното бъдеще, няма. Претопяването е закономерно и неизбежно. То се осъществява необратимо и постъпателно, пропорционално на времето, прекарано в чужбина, и обратнопропорционално на близостта на държавата приемник (като територия) до България. Алгоритъм за намирането на решение на част от проблема обаче, който да води до *забавяне на забравянето* на българския език в чуждоезикова среда, от гледна точка на времетраенето на процеса, може да се намери. Социолингвистиката е в състояние да разработи и програмира свой алгоритъм, който автоматично проследява отделните стъпки на изместване на български компоненти от английски или другоезични техни съответствия, идентифицира различните форми на загуба на устойчивост на българската фраза като цяло и управлява съответните интерферентни процеси. На базата на установения алгоритъм се предвижда какво евентуално би се получило от днешния им облик в бъдеще. Дава се отговор на въпроса как ще изглеждат след време някои конкретни явления. Отчитат се екстраординарните обстоятелства, които могат да отклонят вектора на алгоритъма. Социолингвистиката може да предложи и алгоритмични решения за работа с циклични структури, защото забравянето на българския език е постъпателно на ниво поколение за съответното семейство, но за времето, в което този процес се осъществява с посока пълно забравяне на българския език; от нашата страна пристигат нови емигранти, процесът в техните семейства започва от същата точка нула, забравянето и в тях е постепенно, то стига в един момент крайната си точка и цикълът се затваря. Забравянето на езика в общонароден мащаб е циклично, защото подновяването идва отново със следващите български емигранти. Техният (първоначално недеформиран) български език се капсулира в битовата комуникация, тя постепенно започва да се влияе от езика на държавата приемник, използван от всеки член на семейството извън семейството, новото поколение използва предимно този език, той става висок и представителен, българският остава в състояние на нисък в настъпилата диглосия, и цикълът се повтаря отново. Дори да не настъпи пълно забравяне, в редица съсловия от българската емиграция се появява ниско езиково самочувствие. Намесата на българското езикознание в този процес (на национално ниво) е задължителна. Езиковата политика на България (на институционално ниво), ориентирана към правна защита на езика ни в чужбина (всъщност само в Европа), не е достатъчна. Намесата на държавните институции може да осигури признаване на езика ни за малцинствен в съответната държава, за матуритетен в границите на Европа, да наложи българския като основен предмет в създадените зад граница училища. С това възможностите на институциите се изчерпват. За да се постигне обаче *основната цел*, а именно *продължаването на живота на езика ни зад граница*, предотвратяването на неговото забравяне, е необходимо да бъде решена социолингвистична „по-малка“, но не по-малко важна задача за откриване на самия алгоритъм, който в математическия дискурс се нарича рекурсивен.

Точните науки използват различните видове алгоритми за различни цели. Например генетичният алгоритъм може да работи със силно нелинейни и прекъснати целеви функции и ограничителни условия. Той е често използван в изследванията за повишаване на енергийната ефективност и е в основата на инструмента за енергийна ефикасност в различни компютърни програми за моделиране. В едно бъдещо изследване може да се процедира така: задаване на интервални ограничения за независимите променливи, в които те са непрекъснати; или прилагане на генетичния алгоритъм с дискретизация. Под дискретизация разбирам възможните отклонения, изследвани количествено в една и съща популация. Същото (по отношение на езика) може да се направи със социолингвистични методи, използвани в теренни проучвания на българския език на емигрантите по места. В семействата, в които комуникацията тече на български, има множество смесвания. Семейният код за комуникация е своеобразен билингвален мезолект, смесване на

елементи от едната и другата система, което на практика води до наличие на трета система, която не се покрива изцяло нито с първата, нито с втората. Когато превключват на езика на страната приемник в извънсемейна среда, този мезолект умира в комуникацията на младите, родените в съответната страна, за които чуждият език е първи, и те с лекота изключват домашния български. Да превключат изцяло на български език могат само родителите, и то за известно време. Децата не владеят в достатъчна степен български и непрекъснато запълват елементите на българския език с познатите им елементи от изходния си език. След години родителите правят същото.

Алгоритъмът на времето, „необходимо“ за забравяне на езика, за изместване на функциите му от тези на езика на страната приемник, се измерва навсякъде по света въз основа на поколенчески цикли. Според закона на Ли Хансен „това, което второто поколение на една емигрантска общност желае да забрави по отношение на своята етнокултурна и езикова идентичност, третото поколение на тази общност се стреми да запомни“ (Ли Хансен, цит. по Пачев, 2006, с. 182). Пачев подкрепя този извод с пример от Словакия: „Не е случайно, че бабите и дядовците на потомците българи в Словакия не само са запазили родния си език в най-голяма степен (адекватен билингвизъм), но днес проявяват особена грижа внуците им да учат в българското училище „Христо Ботев“ в Братислава“ (Пачев, 2006, с. 182). Въпреки правотата на това твърдение и радостта от загрижеността на възрастното поколение български имигранти в Словакия, днес по отношение на новата емиграция вече не можем да се съгласим с него. То е характерно за предишните поколения българи, политическите емигранти от времето на тоталитарния режим и отпреди това. Една голяма част от днешните българи не са избягали от огорчение. Просто са успели да спечелят зелена карта, да вземат виза, издържали са някакъв конкурс, имали са късмет да се доберат до чужда фирма, сключили са изгоден брак с чужденец, въобще – хора със щастлива съдба. Повечето от тях няма от какво да се срамуват, нито има (защото заминават млади) какво толкова да забравят, те дори и от езика си няма да се откажат преднамерено, стига да има някой друг да научи децата им да го говорят, защото те, в своето доусъвършенстване, нямат време и за това. Има, разбира се, много българи, напуснали страната ни от безизходица, съкратени от работа, останали без доходи, съкрушени от бедността в България и унижени от липсата на заинтересованост от страна на държавата. Те обаче са гастърбайтери, отиват за един или два сезона, а децата им остават с бабите и дядовците у дома. Онези, които успеят да се устроят добре в чужбина, се отказват да се върнат, идват и вземат децата си, раждат си и други там. Тези деца са второто поколение. Тоест, ще трябва да перифразирам Ли Хансен, защото това второ поколение емигранти се старее да запомни онова, което първото поколение се старее да забрави. Същото второ поколение не намира време и стимул да предаде запомненото от родителите или от България на третото, то расте с оскъдни сведения за родината на предците си и с няколко думи или фрази от езика им. Четвъртото поколение не знае нищо. Отродяването е приключило. Езикът се е деформирал с различни темпове (в зависимост от социалната среда, в която е попаднал индивидът в страната приемник, моралните норми на семейството, обучението в чуждо и българско училище или само в чуждо, контактите с българи), но се е деформирал непременно, безвъзвратно и напълно.

И така, алгоритъмът на деформацията, който обкръжаващата другоезична среда нанася върху родния български език на българските емигранти в чужбина, е *забавен* (но неизбежен) по отношение още на първото поколение емигранти, *забързан* (и наличен особено извън семейството) по отношение на второто поколение, *заместил изцяло* (или почти) българския език по отношение на третото и на всяко следващо поколение българи. Процесът е необратим и те вече (по език) не са българи.

Всички ние в по-голяма или по-малка степен приспособяваме своята реч към външните обстоятелства и я видоизменяме в зависимост от събеседника. Въпреки това всеки идиолект се подчинява на определен кръг от правила. Спазването на подобни правила води до използването на алгоритми при изпълнение на всеки вид дейност, не само речева. Редица човешки постъпки са подчинени по природа на определен алгоритъм. Такива са например разговорянето по телефон, пресмятането в магазин, ходенето на училище. В чуждоезиковата среда и в трите дадени примера

алгоритъмът диктува поведение в ситуация на чуждия език. Родният български се изоставя за цял ден и евентуално (частично) се завръща със завръщането въкъщи. Забавянето на процеса на пълно изоставяне на българския език зависи на първо място от семейството – дали то, принудено от обстоятелствата да живее извън страната, е решено да се стреми към пълна интеграция с другото общество и към културна делиберация, или напротив – въпреки че е принудено да живее в чужбина, държи да запази комуникацията между членовете на семейството на български, да спазва обичаите и традициите, които е спазвало в родината, да създаде в очертанията на дома си една „малка България“. Каквото и да е решението, каквото и да е семейството, резултатът, след няколко поколения, е *отродяване*. Различен е само *алгоритъмът*, чрез който се установява кое поколение – второ, трето, четвърто – ще премине изцяло на чуждия език. В някои семейства това се случва още при второто поколение (дори в България има семейства, които преди да са заминали или без да имат намерение да заминат, не разговарят с децата си на български, а на английски, с цел те (поне те!) да могат да заминат един ден). В други семейства езикът се пази и предава от поколение на поколение, но в чуждата езикова ситуация неговите функции отслабват с всеки следващ смесен брак и рано или късно умират.

Защо тогава да търсим алгоритъм за действия, които да забавят забравянето? Защото смъртта на езика в семейството не значи тотален край на българския емигрантски език въобще, или в съответния регион, а се отнася само за конкретното семейство. Както вече беше посочено, от България продължават да пристигат други семейства. Техният български език отначало е добър, после отслабва, после изчезва, но идват още и още. Целта на българското езикознание трябва да бъде *запазване на езика ни колкото е възможно по-дълго*, за повече от две–три поколения, за да стане възможно *застъпване*, и всички новопрестигнали, в случай че попаднат в организирани или случайни обединения със сънародници, да вливат в техния все още незабравен, но обеднял и остарял български език, соковете на нови фрагменти, възникнали в България след заминаването на първите, но съставляващи важна част от социолекта на вторите. Голяма част от емигрантите имат към езика положителни родолюбиви нагласи, но нямат воля и търпение да ги реализират. В отговорите си в анкети и интервюта те декларират желанието си да запазят българското, заявяват, че имат в новите си домове български символи, че празнуват българските празници, че носят мартеници, народни носии и български знамена на масови събирания. Дори това да е вярно, то не може да ни запази като българи. Националните символи не дават гаранция за живот на народа. Те пазят само паметта за страната на предците и може да доведат най-много до деклариране на етнически произход. Единствено езикът пази живота на етноса. Живият език гарантира жива част от народа. Езикът не е средство за запазване на традициите на един народ. Езикът е средство за запазване на живота му. Отмре ли езикът – умира народът. Стопява се, изчезва, претопява се в друга общност. Този процес за езика и народа е успореден. Те загиват едновременно. Ако народът го допусне приживе, подписва смъртната си присъда.

Другият начин за запазване на езика по-дълго време, освен семейството, е училището. Ако децата, родени в чужбина или напуснали в предучилищна възраст България, посещават българско училище, те за по-голям период от време (и в по-висока степен) имат шанс да говорят български. И това време изтича, то не е безкрайно, за разлика от нормалното астрономическо време, но е циклично: на мястото на успешния випуск в българското училище идва нов випуск; той завършва и напуска; после (в друго време) идва нов. Колкото повече се отдалечава с годините дистанцираността от българската езикова среда, толкова по-предвидими са нерадостните резултати, установени от социолингвистичния алгоритъм. Вероятно ние дълго ще търсим начини за автоматизирано провеждане на този тип изчисления, но важна е не тяхната прецизирана точност, а фактът на съществуване на необратим процес, растящ право пропорционално на времето зад граница, на натрупването на годините, преживени извън България.

Втората част на това изследване е посветена на *пространството*. Езикът по отношение на пространството (в географски смисъл) се изследва от лингвистичната география. Процесът на утвърждаване на тази дисциплина обаче бил, за съжаление, труден и не винаги триумфален. Учените от цял свят дълго време не се доверявали на тази наука, дори Трубецкой имал скептично

отношение към възможностите на лингвогеографията. В началото на XX век резултатите от лингвистичната география често се поставяли под съмнение, а когато в края на века тя заела своите позиции и станала един от най-важните източници на лингвистична информация, освен за вътрешната динамика на езиците, започнала да се използва и за етническите и културните процеси. Това довело до появата на нови представи за типовете карти и атласи, за техните репрезентативни възможности при решаването на едни или други задачи. В центъра на вниманието, във връзка с новите начини на картографиране, остава диалектната фонетика, като най-релевантна за определяне на диалектни различия. Тук няма да се занимавам с такива факти, доколкото целта на тази част от работата е да улови (по модела на вълновата теория) ритъма на отшумяване на българоезични елементи, свързани с отдалечаването от България. Смятам, че това е актуална тема, особено във времето на глобализацията, когато изследователите се ориентират към непрекъснати проучвания на интеркултурната компетентност, едновременно с декларациите за запазване на националната принадлежност – „най-универсалната легитимна ценност в политическия живот на нашето време“ (Андерсън, 1998, с. 19). Каквото и да обозначават като национална идентичност, учените винаги включват елемент на политическа общност, а разстоянията вече нямат значение поради развитието на транспорта и на интернет. Изследователите поставят различни акценти върху конкретни аспекти на този феномен, с което от една страна обявяват националната държава за непреодолима норма, а от друга – примиряват необходимостта от общ език за общуване между хората с необходимостта от защита не само на езиковото наследство, но и на езиковото многообразие. За да изследваме алгоритъма на деформация върху езика на българските емигранти *по места*, трябва да обърнем сериозно внимание на тези нагласи. За съжаление, в България те се изследват уж „социолингвистически“, но винаги в съавторство с етнологички, етнографски и/или културологични проучвания, които следят предимно за опазване на културното ни наследство зад граница. От това българската наука като цяло печели, но социолингвистиката, опираща се и на социологичните постановки, губи по-важната си част – лингвистиката. Въпреки отсъствието на сериозни теренни проучвания, било и по интуиция, се установява регресивният билингвизъм, поддържан от родолюбивата и просветителска дейност на различните български институции в чужбина (българското училище, културно-информационния център, българските клубове и т. н.), а и от поддържаните връзки с роднини от България, образователните и културните връзки между двете страни и др. Всичко това, съчетано и с някои други благоприятни социолингвистични фактори (ако е налице например близост между нашия и чуждия език, традиционни приятелски връзки и отношения между двете държави, официално признаване на българския език като език на българското национално-културно малцинство), допринася за удължаване на живота на нашия език и на нашите сънародници в съответната страна. Напоследък, която и да е страната, преобладаващите модели на двуезична компетентност и поведение на българите се превръщат в многоезични. Например в Словакия владеенето и използването и на немски, английски, унгарски и на други езици следва по-скоро конфигурациите на индивидуалния, а не на социалния тип билингвизъм. В употреба са различни видове индивидуален билингвизъм – от инструменталния билингвизъм, мотивиран от чисто утилитарни цели като по-добри възможности за работа, усвояване на нови знания или нови технологии, до първичния билингвизъм, който се подхранва само от семейната среда. Така в българското езикознание се създават постоянни модели на езиков избор в рамките на езиковия репертоар на всеки член на дадената езикова общност (Пачев, 2006, с. 184). Според цитирания труд на А. Пачев членовете на езиковите общности в условията на европеизацията и глобализацията са подложени на натиск от две страни: от силите на хомогенизацията и налагането на супралокалното, глобалното, от една страна, и силното желание на речевите общности да поддържат инстинктивно социална и езикова идентичност – от друга. Както ще стане ясно по-долу, няма как да съотнеса подобно твърдение за територия извън Европа, защото имам впечатления от едно мултикултурно общество (Австралия), където нашата българска общност иска пълно единение и асимилация на ниво език, работа, учение, развитие, въобще – живот. Колкото и задачи да си поставим, колкото и да търсим етнолингвистичната виталност като

функция от степента на използване на българския език в националните институции на страната приемник, сред религиозните общности, в бизнеса и др., не можем да постигнем резултати, ако не вземем под внимание отдалечеността на страната приемник от България, както (на първо място) и нейната езикова, интеграционна, *държавна политика*. Според резултатите от проведените (колкото и малко да са те) социолингвистични интервюта по тези показатели, етнолингвистичната виталност е доста слабо подкрепена, а също така е представена без оглед на статута на страната приемник.

Затова тук вместо на лингвистичната география, в която един от основните термини е пространството, ще се позова на по-новата дисциплина „география на езиците“. Тя изследва онази междинна област, която би могла да се нарече геолингвистика, по аналогия с другите интердисциплинарни науки като социолингвистика, психо-, етно-, пара-, еко-, демо- и пр. лингвистика. Въпреки че по дефиниция не се различава от лингвогеографията, доколкото се обявява за „лингвистична“ или още „диалектологична география“ (Бретон, 2003), тя сякаш опровергава Пол Вирильо, който казва, че докато твърдението на Франсис Фукуяма за „края на историята“ изглежда в общи линии ненавременно, то сега може с нарастваща увереност да се говори за „края на географията“. Тази мисъл споделя З. Бауман (2000), за да засили впечатлението от факта, че е все по-трудно да се поддържа идеята за геофизически граници в реалния свят. „Веднага става ясно, че разделението на континентите и на света като цяло беше функция на разстоянията – някога внушително реални поради примитивността на транспорта при пътуването“ (Бауман, 2000, с. 33). Приемам без възражения тази концепция, че без да престава да бъде обективно, извънличностно, физически дадено, разстоянието вече е социален продукт; неговата дължина се променя в зависимост от скоростта, с която то може да се преодолее. Но географията на езиците не противоречи на този извод. В нея географията определя историята, а това важи и за езиковата история, която предопределя характера на езиковото планиране. Основните тенденции, които са интеграционни и глобализационни, се провеждат, като за целта се правят и съответните прогнози на макро- (държавно и наддържавно) и на микроравнище (регионални езици и малцинствени езици). Географията на езиците изхожда от заключенията на лингвистите и третира езиците (или диалектите) като феномени от *социетален мащаб*. И въпреки че само повърхностно засяга външните проблеми на лингвистиката, т. е. онези, които са свързани с речта като цяло, тя изследва социалните и пространствените им измерения. Обособила се от лингвистичната география, географията на езиците се разделя на обща география и регионална география. Първата очертава самия предмет на изучаване – езика като основна етническа характеристика на индивидите и спойващо звено на общността. Втората все по-явно се превръща в социо- и етнокултурен анализ на езиковите ситуации в определени точки от света. Вариантите при разпространението на езика в общността, времето и пространството отразяват една динамика, която географският подход осветлява и спомага да бъде обяснена. Очертава се една екология на езиците, която е принос в географията на културите, в географията на духа. Научният подход в нея се основава върху определянето на лингвистичните феномени и отношенията им с останалите характеристики на обществата.

Изложението върху разпределението на езиците в главните континентални и субконтинентални ареали, както и в големите държави, дава възможност да се очертае тази регионална география на езиците. От нея научаваме, че дванадесет езика обхващат над 60 % от населението на света не само в качеството им на майчин език, но в много по-голяма степен и като инструмент на културен пренос (Бретон, 2003, с. 4). Всяко географско наблюдение третира езика като установен в пространството феномен, подлежащ на измерване чрез населението, което го говори. Най-добрият инструмент за измерване на разпространението, постигнато от различните езици, е *преброяването*. За жалост нашето преброяване в Австралия показва, че нямаме и 3 000 души, цифра невярна и в пъти по-малка от реалния брой българи. Българи, които не искат да се заявят като такива. Така е и на други места. Мартениците и сурвачките събират българите (и то далече не всички) няколко пъти в годината. Снимковият материал от тези мили срещи във всички градове извън България понякога е толкова вълнуващ, че разтърсва емоционално българите от

други населени места и особено тези в България. И ние се чувстваме едва ли не виновни, че сме допуснали нашите сънародници да са низвергнати толкова далече, а те, от своя страна, са така приобщени; макар и от разстояние, те са с нас, и дори не ни се сърдят, а играят хоро по чуждите площи. Такива именно снимки са ставали нееднократно причина за печеленето на много обществени поръчки, измествали по пътя в съревнованието за европейски пари лингвистични и други изследвания, и най-важното – създавали красивата заблуда, че това е достатъчно за опазване на идентичност и общност. Не трябва обаче нито за миг да забравяме, че ако нещо ни прави общност на чужда територия всеки ден, това е само и единствено езикът. Националната култура е култура на пространството – сакралното пространство, заключено в граници, които очертават родината. Да сме част от нея в чужбина можем само чрез езика, защото само той може да прекоси самоналожените си граници, за да бъде проговорен на всяко едно място, превръщайки го в българско.

За съжаление, всяко едно място не значи еднакво място. В общественото говорене за българските общности зад граница не се прави практическа разлика между живеещите близо и далече, в страни с различни политически системи, на нашия или на друг континент. Затова тук, в ритъма на алгоритъма, отчитащ предимно времето за отродяване, искам да направя паралел между „близо“ и „далече“ и в географски, и в политически смисъл, въз основа на наблюденията си върху два града на два континента – Европа и Австралия. Така стигам до *третата част* на този текст – *алгоритъмът на отродяване според обстановката*.

Започвам от нашия континент. Историята на Европа помни борбите за заграбване на земя, оспорването на междудържавните граници, най-кръвата война в човешката памет, поради което единството на континента дълго време се е смятало за априори невъзможно. Във втората половина на миналия век обаче това единство е факт, създадено и поддържано от комунистическата империя, която се възприема от всички като най-голямата опасност, заплашваща Европа след ислямисткото нахлуване. Западът се самоутвърждава като самосъзнателна единица в отговор на заплахата от тотално нападение. Благодарение на тази опасност границата е била лесно очертана (както впрочем и в момента е плътна заградена – с телена ограда и електрически ток, за да ни пази от бежанци). Така границата е станала безвъпросно реална, за да не противоречи на принципите на мирното съвместно съществуване на обитателите на „нашия общ европейски дом“. След Втората световна война се извършва следвоенно „пре-създаване“ на Европа, а ние оставаме от другата страна на границата. Европа е вече „интегрирана“ *отрицателно*, (Бауман, 2000, с. 320), за да се справи с общия враг от другата страна на Желязната завеса. След изчезването на тази заплаха тя няма преднамерен враг, но има перспектива да загуби своето трудно постигнато сцепление. Старият континент се разтегна в собствената си територия, „отстранявайки твърде много пренебрегваната или подценявана национална вярънност“ (Бауман, 2000, с. 321). Питам се не стана ли причина това разтягане, включващо и нашето приемане, за докосване до ислямистките опасности от нов тип и не съжаляват ли европейците, че се опряха едва ли не о тях именно приемайки сред себе си нас. И не си ли даваме сметка, че освен с Ориента, с комунизма, в Европа ни свързват и с непрекъснато провалящите се мечти за прегрупирането на Балканите. Това е основната причина за нашето желание да се доказваме *и когато сме там*, да искаме да ги догоним, *и когато бягаме редом по една и съща писта*, да се изравним с тях, *но не и да се претопим*. Претопявайки се в някоя европейска нация, ние оставаме в общия си европейски дом, но вече не сме ние, а те; те пък не искат ние да бъдем тяхното ние, а искат да си останем тяхното те, защото самите още не са избистрили за себе си понятията кои сме ние и кои са самите те. Алгоритъмът на отродяване в такава обстановка ще бъде много по-бавен, отколкото извън Европа. Мотивите да се запазим, защото и ние сме европейци, дори и „не чак дотам“, датират от първите емигрантски движения. Претопявайки се в Австралия, Канада и Америка, ние искаме да бъдем едни от всичките, равни сред равните. Европа заявява готовност за прогрес на политическото и икономическото обединяване и претендира за усиление на чувството за европейска идентичност, но интеграцията на системата и социалното сцепление се разминават. Чувството за европейска идентичност не може да надживее колебанията и Европа се разкъсва от противоречия. Тя не скри

уплахата си от масовата миграция от Източна Европа след падането на Берлинската стена, нито има време да обмисли начини за културно асимилиране на своите нови „самообявили се събратя по вяра, крещящи шумно за равно третиране и равно участие в чудесата, които животът може да предложи“ (Бауман, 2000, с. 322). Българските емигранти в западноевропейските страни знаят, че идвайки от другата страна на Желязната завеса, няма да получат така скоро мечтаната привилегия, наречена „Европа“. На всички български имигранти в Европа е ясно, че те никога няма да попаднат в центъра на събитията, място, запазено за кореняци европейци. Старият център сякаш се стресна от неочаквания успех на посланието на своята мисия. Според Бауман „елементите в центъра днес са по-малко ентузиазирани относно европейската идентичност и по-равнодушни относно ускоряването на темпа на интеграцията“ (Бауман, 2000, с. 333). И по-нататък: „Освободена от бремето на икономическото и социалното управление, в което беше впрегната в епохата на нацията държава, и блуждаеща свободно в тънкия въздушен слой на емоциите, днес етничността е, ако изобщо е, по-мощна сила, отколкото когато и да било по-рано в европейската история“ (Бауман, 2000, с. 324–325). Печалният ми извод от това е, че Европа не ни принадлежи. Тя ни прие в своите граници и ние всячески ѝ принадлежим. Без значение дали твърденията, че винаги сме ѝ принадлежали, че сме били част от нея (както в географски, така и в културен аспект) ще се докажат или не, сега ние принадлежим на Европа, но Европа никога (не и според мнозинството европейци) няма да принадлежи на нас! Защото европейските народи (от старата Европа) не изпитват чувства на единство с нас и не се колебаят да декларират своите страхове от нашето нашествие. Социалните споразумения, които гарантират и нашето присъствие в европейското политическо пространство, се приемат от техните граждани като необходимото зло, или като по-малкото, в сравнение с бежанските нашествия от Азия. С други думи, европейците се съгласяват да жертват част от своя интерес в замяна на мира и сигурността, за които винаги са се борили. Но те се съмняват, че в тяхното справедливо цивилизовано общество има място за нас.

В Австралия има място за всички. Не за всички хора, а за всички избрани, за онези, които са се доказали, преди да стъпят на острова и с това са спечелили своето предварително равноправие. Единствените товари, които влачат българите в новото общество, са собствените им, изградени в България, предразсъдъци. В модерния демократичен полис няма стари и новообявени граждани на охолното общество, има граждани на света. Европа вече съжалява за етическия дълг, който сама си е навлякла с нашето допускане в границите ѝ; Австралия ни приема в равноплавна конкуренция с всички други. В Сидни хората може да оставят спокойно вратите си незаклучени и да бъдат сигурни, че децата им ще останат невредими. В Европа всичко това изчезна, според западноевропейците – по наша вина и те не крият своето съжаление, че са се доверили на управниците си, които са ги убедили, че разширяването на Съюза ще гарантира и разширяване на честните и отговорни постъпки на постъпилите нови техни членове. „В миналото – не повече от половин век по-рано – само няколко сред безкрайното разнообразие от етнически разлики можеха сериозно да бъдат разглеждани като потенциален фокус за кондензацията и отделянето в политически суверенни нации. За да получат такъв шанс, въпросните нации трябваше да преминат през теста за икономическа, социална и – естествено – военна жизненост предвид установените многообрази, но все пак здраво свързани функции на нацията държава. Във времето, когато нациите-държави бързо губят някои от своите традиционни функции, този тест не е вече задължителен“ (Бауман, 2000, с. 325–326). Терминът „суверенност в Европа“ се разбира повсеместно като претенция, която европейците се чувстват не удовлетворени, а *принудени* да слушат от единия до другия край на континента. Европейците чувстват заплахата за традиционния суверинитет на националните си държави и често обличат тези свои чувства в действие. А всяко действие има противодействие и това е скритата, но не най-маловажната причина българските имигранти да правят всичко възможно да пазят своя род и език, да пазят своя авторитет като българи, и то българи европейци, които имат право да бъдат там, и поемат отговорност за задълженията, договорени и недоговорени, но естествени в стария, вече нов, свят. Това напрежение не може да остане незабелязано от имигрантите в Европа, освен от най-наивните. А наивността (въпреки че един френски политик ни нарече в началото на прехода инфантилни) не е

и никога не е била сред националните черти на българите. Държавите участнички в Европа запазват своя дългосрочен интерес от поддържане на мита за единната нация и като правило не са склонни да приемат отделна идентичност на всяка от своите народности. Обаче колкото по-голям е делът на суверенността на нацията държава, отстъпен на европейските агенции, толкова по-малък е шансът да бъдат успешно определени идентичностите, основани на държавата нация. „В пълна противоположност на отношението към Великобритания, всички извършващи се периодично допитвания до населението относно оставането или отделянето от Обединеното кралство, са в полза на оставането на Великобритания“ (Бауман, 2000, с. 327). Колкото и парадоксално да изглежда, тази с нищо необвързваща ни противоположност има решаващо значение за мотивацията или за липсата на мотивация за запазване на българския език зад граница. Емигрантите, избрали Европа за свой нов дом, знаят, че тя няма да се отърси никога от националната идея. Българите в Европа искат да развият тази идея и да извоюват правата си като българи. Българите в Австралия имат гарантирано равноправие като граждани на света. Липсата на национална идея върви ръка за ръка с липсата на мотиви за съхранение на родния ни език. В Европа ние сме свидетели на сякаш безкрайно разцепване на националностите, благодарение на нови регионални, езикови, религиозни и други разлики. Икономиката е транснационална. Доколко България може да бъде фактор, политически и икономически, зависи най-вече от икономиката и позицията на страната ни, но също и от начина, по който се поставя емиграцията. Затова е борбата за признаване на езика ни като официален, на предметите в училищата ни като матуритетни, на ролята ни – като значима. Нищо подобно няма да има в Австралия, където (и точно, защото няма да има) никой никога не спира да пази своя род и език. Всички живеем във века на парадоксите и абсурдите. В Австралия, въпреки патриотичните нагласи на малка (много малка) част от българските емигранти, няма да се създаде (не защото не може, а защото никой не иска) колективно построяване на българска идентичност, която да бъде използвана като ефективен културен капитал. В Европа – обратно – само такава форма на идентичност може да гарантира и нашата (на всички българи) европейска идентичност. Действията на нашата емиграция в Европа са подчинени на някакво колективно усилие за обезщетение. Без значение от неговия успех или неуспех, самият процес на това полагащо усилие гарантира запазването на езика ни за по-дълго, в допълнение към другите фактори (териториална близост с България, чести завръщания у дома, родство на езиците ни в славянските страни, сравнително малки разстояния между българските училища в европейските градове, съществуването на български културни институции с традиции в тези градове, и т. н., и т. н.). В Австралия индивидуалното изстрадано чувство за лишеност, което е една от причините за емиграцията, е подменено изцяло от чувство на удовлетвореност от новото начало, в което няма място за нищо старо, а родният език може да бъде изучаван само като атракция. Значимите културни различия от всички времена и от всички краища на света съжителстват в Австралия безпроблемно заедно. Те (в плана на хронологичното време) не са обективно дадени, но (в плана на австралийското пространство) се възприемат като обективно донесени, а политиката на държавата е такава, че никому и през ум не би минала идеята собствените му или нечийи други ценности да бъдат заличени насилствено. И никой не се впечатлява от това, че те са изравнени¹. В груповата интеграция на хората в Австралия носенето на етикета на първичната родина под формата на емблема (знаме, мартеница, значка с герб) не се

¹Тук не мога да не споделя учудването си от липсата на спортна злоба под каквато и да е форма от страна на футболните отбори в Сидни, чиито мачове посетих. Знаейки колко важни са за моите малки домакини (и момчето, и момичето, на които гостувах, са футболисти) тези спортни състезания, аз присъствах на тях и дори излъгах, че харесвам футбола, за да мога с моралната си подкрепа да им вдъхна кураж. Това аз правех, викайки в съзвучие с тяхната майка, под учудените погледи на други родители с други културни етнодадености. След нито един от множеството мачове не видях емоция, а след като попитах малките футболисти, и не чух адекватно обяснение на факта, че нито победителите изразяваха някаква радост, нито победените – тъга от загубата. За раздражение, за размяна на лоши думи или жестове, и дума не можеше да става.

възприема като принадлежност към държавата, а като имитативно влияние на споделена традиция, на едно припомняно или измислено минало на предците, декларирана от уважение към родителите, дошли от тази традиция и настояващи да я запазят. Културното съдържание обаче, това, което образува цялост, е картината на света на Австралия. Причината вероятно се крие в добре премислената позиция на идентичността в добре организираната мултикултурална общност на континента. Емблемата на бившата родина пази жива паметта на най-старите, подтиква към припомняне на първото родено там поколение и показва наличието на разказ – разказаното минало – на второто поколение. Дори желанието за споделяне на традицията да е голямо (от това австралиеца от български произход нищо не губи) традицията може да запази жив само спомена. Езикът може да запази живота ни (нашия, като нация). Идентичността в Европа е изострена, дори разединяваща вследствие на пропадането на националните държави и пренареждането на континента. Идентичността в Австралия е осигурена от държавата: човек да бъде с каквато си ще националност, с каквато си ще принадлежност. И всички (българите не правят изключение) избират мултинационалността за своя идентичност и Австралия за своя родина, към която да принадлежат. Хората, емигрирали преди половин век и повече, които чувстват мисионерско призвание да ни заявят, да ни покажат, да ни утвърдят като общност на другия край на света, са на изчезване. По-младите, тъй като не се чувстват заплашени от разнообразието на културните нагласи, нямат нищо против да общуват на езика ни, но само доколкото това е в съзвучие с обществените вкусове и модата. Посещението на училището за повечето родители е също мода. Многократно цитираният тук Зигмунт Бауман улавя причините за подобни настроения у обществото и според него те са негативни и плашещи процеси: „Това ново настроение на съвременните „човешки права“ (по-рано превеждано като правото да бъдеш „просто човек“, да си част от универсалната „човешка природа“, но днес интерпретирано най-вече като правото да бъдеш различен) плаща дан на надеждата, че човек би могъл да се отърве от културните кръстоносни походи и други актове на потисничество, които някога са били нещо нормално и правилно, но днес веднага биват отхвърляни като престъпление“ (Бауман, 2000, с. 333). Кръстосаните и преплетени култури на Австралия са явно краят на походите и началото на нов световен ред, от който Европа се опитва да заимства, без, разбира се, да си признава. По традиция в Стария континент никой нищо не си признава. Затова Европа се тресе от противоречия: именно защото не скъсва с традицията да налага едни традиции и да заличава други. В „традиции“ (метафорично) включвам и езиците. На социолингвистиката са познати не един и два диалекта, прераснали в статут на национални езици; както и обратно: национални езици, преминали в диалекти, превърнали се в понижени в ранг езици. Нещата са още по-малко обещаващи за новите „суверенни държави“: заедно с нарастващия брой на суверенните единици навсякъде наоколо нараства и вероятността малцинствата вътре в тази единица да призват на помощ друга единица, която се оказва тяхната собствена „суверенна държава“; повечето малцинства някъде другаде са мнозинства. Повечето „чужди населения“ вътре в страните не са вече бездомни и без държава, нито пък са политически безпомощни. В Австралия отдавна е постигнато това, което в Европа се опитват да прокарат: „културите предшестват, формират и определят (всяка по свой *уникален* начин) същия този Разум, на който по-рано се възлагаха надежди да служи като главно оръжие на културната унификация (Бауман, 2000, с. 335). В Австралия „съществуването“ и „взаимната толерантност“ са наистина факт. Културният дискурс, който някога е бил област на либералната, асимилационистка стратегия на *включването*, е бил „колонизиран“ от идеологията на *изключването* и така вече е престанал да гарантира събарянето на стратегията на изключването, ако използваме традиционния „културален“ речник. За българските емигранти в Европа е присъща една двойственост, която се изразява в тяхното самоопределение както като европейци, така и като пришълци. Начинът, по който те са възприети (и възприемани) там, кореспондира и с друга двойственост, характерна за Европа априори и тази друга двойственост се дължи на схващането, което Европа има сама за себе си. В Австралия всички са пришълци. Българските емигранти там носят гордо своята „единичност“, но подаряват от сърце българската си идентичност и в порив на културна делиберация се отказват от нея в полза на австралийската. Противоречивите сигнали,

които получаваме от емигрантите българи от Европа и от Австралия, имат своето логично обяснение. Изглежда, и отношението към изоставената родина зависи не толкова от личността на емигранта, колкото от вида свят, който той е отишъл да обитава, напускатки страната си.

Отродените българи, чийто език сравнявам, живеят в два различни града в два различни вида свят. Градовете са Виена и Сидни. Преходът на българските емигранти в езика и културата на първия става по познатата танцова стъпка на тангото – две напред, една назад. На долната земя, в Сидни, преходът е гмуркане с главата надолу в ротационно движение на 180 градуса. Отшумяването на функциите на българския език нараства прогресивно по очертаната елипсовидна траектория от Австрия до Австралия. Алгоритъмът на деформацията на езика ни в началната и в крайната точка на описаната траектория е видимо различен. В междинните точки той се засилва с движението на емигрантския поток на юг. Докато Европа и Америка се напъват да проучват интеркултурната компетентност и да създават скали за нейното изчисляване, в които има множество въпросници за мултикултурната личност, инструменти за интеркултурната комуникативна компетентност, за интеркултурна адаптация, в Австралия всичко това е сякаш безвъпросно дадено.

За начална точка приемам Виена. Първите емигрантски вълни в Австрия се отнасят към XIV–XV век, времето на робството; през XVIII–XIX век те се увеличават, а столицата става предпочитано средище от български търговци и студенти. По същото време тук пристигат и българските градинари. Един век по-късно българите откриват и Австралия. „Първата организирана българска група пристига в Австралия през ноември 1907 г.“ (Стайкова, 2011, с. 22), но отпреди това има сведения, че първият българин, дошъл в страната, бил роден през далечната 1809 г. Той пристигнал като затворник през 1829 г., но скоро бил помилван, останал, оженил се и имал много деца и внуци. Колко време и дали изобщо те са съхранили нашия език и традиции, остава загадка. През 2016 г. посетих Сидни и разговарях с много българи на тази тема, но малко от тях знаеха тази история, може би легенда. Именно Сидни приемам като крайна точка в установяването на алгоритъма на отродяване.

Алгоритъмът съдържа инструкции за процес, който „създава“ резултатни цели числа от произволно входно цяло число. Моето „цяло число“ не е свързано с броя на емигрантите в двата града, въпреки че данни могат да се посочат: „Ако през 90-те години на миналия век приблизителните данни (за Австрия, бел. моя) сочат около 6 000 българи, през 2005 г. те са вече над 30 000, а в настоящия момент вече надхвърлят 5 0000 (последните цифри са по самопреценка на сънародниците ни)“ (Кочева, 2017, с. 12). За броя на българите в Австралия не можем да се доверяваме прекалено на самопреценка. Българската общност там няма и три хиляди души. Данните от предпоследното преброяване се разминават с данните на българското посолство в Канбера. През 2011 г. посолството официално обявява цифрата 12 хиляди души (Стайкова, 2011, с. 82), но според статистиката от същата година заявили се като българи са общо 2915 души. В последното преброяване от 2016 г. отново по-малко от 3 000 души посочват български произход. Посолството се отказва от проследяване на новодошлите и официални данни за тях от България няма, но има неофициални за емигрирали в Австралия поне още 3 000 българи през междинните пет години, само че не искали да се заявяват. От момента на получаване на австралийските си паспорти декларирали в листите за преброяване на населението австралийски произход. Тази тъжна констатация не е свързана с времето на пребиваване. В логиката времето, необходимо за изпълнение на даден алгоритъм, не може да се измери, тъй като то не е свързано с обичайното физично измерение. Подобни несигурности, които характеризират текущите изследвания в тази област, водят до липсата на дефиниция за „алгоритъм“, която да съответства както на конкретната, така и на абстрактната употреба на термина. Затова на броя на емигрантите тук няма да се спирам, нито да се доверявам. Освен това липсата на практически разлики в речевите отклонения на индивидите при увеличаване на популацията за дадена дискретизация означава, че дори и при малки популации (с дискретни стойности, определени от малкия брой изследвани лица), както е на територията на Сидни, генетичният алгоритъм (и социолингвистичният) достига до оптимално решение.

Отново ще се върна на езиковата ситуация на българския език в двата по-големи ареала – в Европа и извън нея. *Българските общности в Европа* (Германия, Франция) са концентрирани в развити еднонационални държави, в които езиковата ситуация в официалните среди е едногласна. Бидейки имигранти, те търсят и намират контакти със сънародници, разстоянията в европейските градове им позволяват да се обособят и да се реализират като общност. Самочувствие им дава европейската им принадлежност, езиковата глобализация (американизацията) настъпва и в техните нови общества аналогично на нашето и те се борят срещу нея, с неохота признавайки нас за част от голямото европейско семейство. Независимо от различните български имиграционни вълни в Европейския континент, основна и най-голяма си остава т. нар. ранна имиграционна вълна на българските градинари. Техните наследници, както и придошлата след това многобройна българска интелигенция с висок професионален статус, подпомагани от разнородни институции, поддържащи българския език, който е признат днес за един от официалните европейски езици, а азбуката ни е една от официалните азбуки на ЕС, забавят процеса на забравяне на езика ни поне с две-три десетилетия (с още едно поколение). *Българските общности извън Европа* са разположени в мултикултурните по-нови общества (Америка, Канада), където всички са имигранти, пръснати на огромни разстояния в модерните мегаполиси. Там официалният език е (с малки изключения) английският, обществото вече е глобализирано и българите търсят професионална реализация, независимо от социалния си статус, опитвайки се да се докажат като знаещи и можещи именно на английски, да се реализират, без да търсят контакти със сънародници, често се крият от другите българи, искайки да се впишат в големия мегасвят като негови граждани и гордо се наричат „граждани на света“. Те не се страхуват от обезличаване, а по-скоро се стремят към асимилация.

Неслучайно тук избирам две държави, представителни за двата ареала – Австрия и Австралия, с двата емблематични града – Виена и Сидни. Българите във Виена са етническо малцинство, за което е характерен смесеният език, в който преобладава интерферирана австро-немска лексика, но „приближаването към езика цел е интензивно“ (Кочева, 2017). Речта на виенските българи е предмет на анализ в многобройни изследвания, в които се доказва, че този междинен, смесен език има силно влияние от немския, въпреки че някои синтактични конструкции, като удвояването на допълнението например, се оказват устойчиви, но и в тях се наблюдава „немско синтактично влияние“ (Кочева, 2017, с. 73). Въпреки възможностите в европейския град, българите са подвластни на императива на общественото мнение, а подобни конструкции ги правят смешни. Затова те бързат да заговорят на немски. Училището във Виена е едно от най-престижните наши училища зад граница. То подготвя изработването и установяването в учебната практика на национални стандарти за различна степен на владеене на български език, които да рефлектират и върху адаптиране на държавните образователни изисквания за учебно съдържание. Търсейки най-правилните решения и модерни методики, учителите там съчетават според ситуацията изпитани стари практики, като преподават българския език едновременно като роден и като чужд (дори в един и същи клас). В интервю с А. Кочева директорката на училището И. Владикова споделя за огромните усилия срещу „масираността на немското езиково въздействие на немското училище, на обществената среда и най-вече на улицата“ (Кочева, 2017). Целта е една: запазване на националната ни идентичност. Интервюто е от 2007 г. От него се виждат добрите намерения от първата година на членството ни в ЕС, но 8 години по-късно г-жа Владикова, вече председател на АБУЧ, малко мултиплицира становището си: „Учебните програми по български език и литература е необходимо да се съобразят с нашите реалности и да предложат ново обучение по българския език като елемент в езиковия репертоар на многоезичната съвременна личност на европейския гражданин“ (цит. от речта на г-жа Владикова на конференция на АБУЧ през 2015 г.). Ето как за осем години ние, вече европейци, се превръщаме в многоезични европейски граждани, което е нормално, закономерно и очаквано, както е и в България. Във и извън България, ние сме подвластни на едни и същи процеси. Извън Европа нещата стоят по друг начин. В Сидни е различно от Виена.

Образователната система там (в Австралия) приема за напълно естествено да се мисли в посока към проблеми, свързани с т. нар. интеркултурна чувствителност, междуличностни умения,

умения за интеркултурна комуникация, културна емпатия, отвореност към света, емоционална стабилност, гъвкавост, социална инициативност, емоционална издръжливост, острота на възприятията, лична автономност и ефективна работа в екип. Българските емигранти в Сидни се натъкват на проблеми, свързани с климатичните промени, с екологичните катастрофи, със замърсяването на природата, със застрашаването на биологичното разнообразие, с пренаселването на Земята и с превръщането ѝ в неуютно за самите нас място поради човешката глупост. Те изключително много се вълнуват от опасността от разрушаване на екосистемите, в което техническият напредък е основният застрашител на биологичното начало, а оттам и на човешкото бъдеще. В разрешаването на тези глобални въпроси място за настоятелност за изучаване на български език няма. Европейските и американските учени не пропускат да коментират културния шок, който обостря и интеркултурната чувствителност и поставя под въпрос интеркултурната готовност, но в Сидни межкултурната адаптивност сякаш винаги е съществувала и тези проблеми сякаш не вълнуват никого. В европейските директиви се изследва профила на глобалната осъзнатост, който „съдържа 126 въпроса, разпределени по следните географски региони: Азия, Африка, Северна Америка, Южна Америка, Близкия изток и Европа“ (цит. по Ангелов, 2012), т. е. навсякъде, без Австралия (впрочем и без Канада), т. е. без новите модерни мултикултурни общества, недочакали теоретичните разработки за това как да се развиват в бъдеще, като развили се и преждевременно пораснали деца. В споменатите директиви се задават въпроси, които в Австралия или са вече решени, или са в процес на решаване, темите са: околна среда, култура, политика, география, религия, обществено-икономическа сфера. Така се създава (в света на теория, а в Австралия и на практика) скалата на глобалното гражданство, което учените определят по отношение на три измерения: *социална отговорност* (нашите сънародници са се посветили докрай на това), *глобална компетентност* (не бих казала, че училището им създава такава) и *глобална гражданска ангажираност* (в Австралия тя не е по желание, санкциите за нарушение на правилата се появяват мигновено). В този смисъл моделите, които Европа и Америка сега измислят, например за развитие на межкултурната чувствителност, които обясняват как хората конструират културните различия и предполагат, че с развитието на опита с културни различия потенциалната компетентност за интеркултурни взаимоотношения се увеличава, са безкрайно остарели в Австралия. Те са даденост в тяхната култура. В нито един разговор в Сидни не чух изказване, че собствената култура (българската) заема централно място в нечий светоглед. Подобна философия на етноцентризъм е преодоляна и забравена, ако въобще някога е съществувала у по-старите емигранти. Политиката на държавата континент е интеркултурна: приемане, адаптация, интеграция, т. е. философия на етнорелативизъм. За съжаление, малка част от българите изповядват тази основна ценност на новата си страна и мислят, че биха се доказали по-бързо в нея и на нея, ако „надскочат“ този етап, като изключат културата на първичната си принадлежност като недостойна за новия им живот в новия свят. Трудностите, които трябва да се преодоляват при интеркултурните взаимодействия в Австралия, явно са вече преодоляни в мултикултурните екипи, в които, в зависимост от престижните си професии, участват и нашите престижни емигранти. В безбройните европейски решения, заложили за бъдещо изпълнение в редица езикови документи, се обсъжда интеркултурната компетентност в синхрон със спецификациите в Общата европейска референтна рамка за езици. Това още веднъж ме навежда на мисълта, че в своя нелек път към единение Европа е тръгнала натам, откъдето Австралия вече се връща. Въпреки че се толерира използването на езиците на всички общности в държавата континент, въпреки възможността за тяхното изучаване в училищата до определена възраст, австралийското правителство не може да не отчита факта, че силата на елитното образование е в разработването на определени теми, които не могат да се преведат лесно на чужди езици, още по-малко на 200, т. е. че тези езици ще обогатят мултикултурното общество със спецификите на стотици култури, но няма да изместят родния английски, нито могат да бъдат каквато и да е заплаха за неговото развитие в идиолектите и професиолектите на пълнолетните граждани на Австралия.

В заключение, алгоритмът на *отродяване* на българските емигранти започва от началното състояние – в деня на напускане на родината, преминава през краен брой добре дефинирани последователни състояния по траекторията от центъра на Европа до на юг от Екватора и завършва с крайно състояние, което се изразява в самопостигане, в напълно завършен процес на разбългаряване. Не е задължително преходът между състоянията да е детерминиран: в някои алгоритми се включват други алгоритми под формата на инструкции, правила, рецепти, известни като вероятностни алгоритми, които в езика се забелязват както на парадигматично, така и на синтагматично ниво, и които съдържат елементи на случайност. В крайна сметка обаче тази крайна поредица от инструкции или изрично описание на постъпкова процедура завършва по един и същи начин – *отродяване*. Това, което препоръчвам в тази статия, е българското езикознание с общи усилия от страна на екипи от експерти да си избере подходящ (противостоящ) алгоритмичен модел, който да описва достатъчно пълно и правилно изследвания процес на забравяне на родния български език, чийто алгоритъм да отбелязва в теренни проучвания на българската езикова ситуация по света.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Ангелов, А. (2012)** Еколингвистика. София: МСД. (*Angelov, A. Ekolingvistika. Sofia: MSD.*)
- Андерсън, Б. (1998)** Въобразените общности. София: Критика и хуманизъм. (*Andersan, B. Vaobrazenite obshtnosti. Sofia: Kritika i humanizam.*)
- Бауман, З. (2000)** Глобализацията. Последниците за човека. София: ЛИК. (*Bauman, Z. Globalizaciyata. Posledicite za choveka. Sofia: LIK.*)
- Бретон, Р. (2003)** География на езиците. Враца: Одри. (*Breton, R. Geografia na ezicite, Vratsa: Odri.*)
- Виденов, М., К. Исса (2018)** Светът на глобализацията и славянският свят. – В: Славянска филология. Доклади за XVI Международен конгрес на славистите. София. (*M. Videnov, K. Issa. The World of Globalization and the Slavic World. – V: Slavyanska filologia. Dokladi za XVI Mezhdunaroden kongres na slavistite. Sofia.*)
- Кочева, А. (2017)** Смесеният език на виенските българи. София: Буквица. (*Kocheva, A. Smeseniyat ezik na vienskite balgari. Sofia: Bukvitsa*)
- Пачев, А. (2006)** Езиковите общности в условията на европеизация и глобализация. София: Сема РШ. (*Pachev, A. Ezikovite obshtnosti v usloviyata na evropeizatsiya i globalizatsiya. Sofia: SemaRSh.*)
- Стайкова, М. (2011)** Австралия – България: по-малко непознати. София: ДАБЧ. (*Staykova, M. Avstralia – Balgaria: po-malko nepoznati. Sofia: DABCh.*)